

VINCZE DÁNIEL

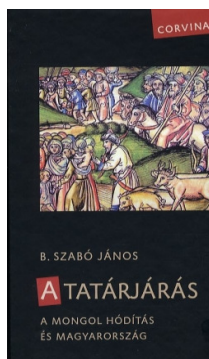
Megkésett recenzió

B. Szabó János: *A Tatárjárás. A mongol hódítás és Magyarország*

Kivételes és egyben felelősségteljes szerepkör is a recenzióké. A rájuk ruházott feladat lehetőségek széles tárházát kínálja számukra, szavaik ereje azonban már korántsem annyira hangsúlyos akkor, ha véleményük csak késve érkezik meg közönségükhöz. Egy könyvelemzés értéke ugyanis nem csupán tartalmától, hanem aktualitásától is függ. Ez

utóbbi tényező esetünkben már rég idejelműltté válhatott volna, ha négy esztendő múltán, a bemutatásra váró munka újabb kiadása váratlanul alkalmat nem teremt arra, hogy eleget tegyünk egy jó ideje esedékes kötelességünknek.

Elemzésünk apropója tehát ez esetben adott, de feltehető a kérdés, hogy vajon egy annyira sokszor és sokak által tárgyalt téma esetén, mint a tatárjárás, fennáll-e ez az aktualitás? Mi az oka annak, hogy egy olyan művet készülünk most röviden bemutatni, amely a nemrégiben megjelent monumentális összefoglaló, a *Nemzet és emlékezet* címre hallgató sorozat azonos tematikájú kötete mellett, ha másban nem is, de méretét tekintve mindenképpen eltörpül a könyvespolcon? A történetírásban bevett gyakorlat, hogy általában háromféle okkal szokás magyarázatot adni egy ismert témakör elővételére, „leporolására”: az új források felbukkanása, a meglévők radikális újraértelmezése, illetve mint logikai részhalmozás, az időről-időre visszatérő, tudományos ismeretter-

jesztés szándéka szolgálhat apropójául egy ilyen gesztusnak.

Jelen esetben az elsőként említett összetevő, azaz az új források feltárása, sajnos már régóta csak nagyon kevés eredménnyel örvendeztet meg minket. Bár az egyes történelmi események, folyamatok megítélésére a soha véget nem érő változás jellemző, ám ezek sebessége korszakonként és té-

mánként változó, a róluk kialakított kép pedig, minél messzebb megyünk az időben, annál nehezebben formálható. Mindennek legfőbb oka a források viszonylagos feltártsága és feldolgozottsága, valamint aránylag csekély mennyisége. A történészek körében máig sem alakult ki egységes álláspont abban a tekintetben, hogy mi a jobb: ha túl sok írott kútfővel rendelkezünk, vagy ha csak kevés ismeretanyag maradt fenn, és a meglévőeket kell új módon értelmezni? Míg egyes mikrotemák szakirodalma csak könyvtári méretekben mérhető, addig más területeken viszont tekintélyes térbeli és időbeli kutatómunkára van ahhoz szükség, hogy akár korszakokkal vagy nagy horderejű eseményekkel kapcsolatosan is a legalapvetőbb információk birtokába juthassunk. A középkori magyar történelem szinte majd minden pontjára igaz az utóbbi megállapítás, de kiváltképp a tatárjárás esetében, ahol számtalan külföldi kútfő alkalmazására nyílik lehetőség a támadók széles területeket érintő tevékenysége

nyomán. A keleti hódítók tetteinek leírásához, máig vitatott motivációjú cselekedeteik mozgatórugóinak feltárásához viszont nem elég a külhoni források magyar vonatkozású részeit megvizsgálni, a napjainkban a történetírás számos helyén domináló „hungarocentrikus” szemléletmód szerint csak arra figyelni, hogy mi történt a Magyar Királyság területén, mivel számos esetben egy *közeli* esemény megértéséhez a *távolban* kell keresni a választ.

Ezért is emelném ki B. Szabó János munkáját, aki a magyarországi történeket széles történelmi kontextusban tárgyalja, egy határon, sőt kontinensen átnyúló folyamat részeként mutatva be azokat. Ez a módszer viszont nemcsak arra alkalmas, hogy nagypolitikai szinten engedjen bepillantást a színpalak mögé, hanem arra is, hogy távoli példák vizsgálatával új megvilágításba helyezze a magyarországi harcok számos, ezidáig nem kellőképpen feltárt vagy már rég megfejtettnek hitt történetét is.

A szerző által alkalmazott tág perspektíva mellett nem csupán a szokásos eseménytörténeti összefoglalóval találkozhat az olvasó, hanem több alapvető, elsősorban egyértelműnek látszó fogalom és történelmi szerepkör tisztázására is sor kerül. Vajon mi a különbség a tatárok és a mongolok között? Mi olyat mondhat számunkra egy korabeli térkép, amit a történelemkönyvek valamely oknál fogva nem hangsúlyoznak ki kellőképpen? Erre, és még számtalan további kérdésre is választ kaphatunk B. Szabó János munkájának oldalain.

Bár a mű terjedelme és nyelvezete egyaránt a népszerűsítő munkákhoz áll közelebb, a szerző ennek keretein belül nem csupán az „eddig ismert” tények átadását tűzte ki céljául, hanem egyben újragondolta korábbi történetírásunk berögződött reflexeit is. Ahol szükséges,

vitába száll, cáfol, kételkedik, érvel és önálló elképzelésekkel áll elő. Mindezt úgy, hogy közben nagyon ügyel arra, hogy ne veszítse el az egyensúlyt azon a szűk peremen, amely a tudományos és az ismeretterjesztő munkák között húzódik. Írásán keresztül élénk tárul az, hogy a forrásokat vizsgáló történész személyes meggyőződésén esetenként több múlhat, mint azt eddig hihettük volna. Ez a kijelentés viszont most nem elsősorban B. Szabó Jánosra, hanem a tatárjárással foglalkozó elődeire is vonatkozik, akiknek számos állításával száll vitába. Anélkül, hogy ítéletet mondanánk az egymással viaskodó régebbi és újabb nézetek felett, annyi bizonyossággal megállapítható, hogy a IV. Béla-kori Magyarországnak a tatárokkal szemben tanúsított tettei alapos felülvizsgálatra szorulnak. A szerző érvelése olyan, régóta „bebetonozott” álláspontokat helyez a fókuszba, mint a muhi csata lefolyásának, az ország védekezőképességének, vagy a tatárjárás pusztításának a megítélése. Több, napjainkig elfogadott koncepciót nem csupán pellengérré állít, hanem új, hasonlóan megalapozott álláspontokat is felvonultat velük szemben. A könyv a korabeli magyar politikát és hadvezetést szisztematikusan elítélő, már-már az önostorozás kategóriájába tartozó történetírással száll szembe olyan érvekkel, amelyek a könyvet megkerülhetlenné teszik a téma iránt érdeklődők számára.

B. Szabó János újszerű megközelítései, olvasmányos, lényegre törő és lebilincselő írásmódja pedig remek alapul szolgál mindezek hatékony tálalásához. Hogy tézisei hosszú távon tudományos berkekben is elterjednek-e, beépülnek-e, nem tudhatjuk. Az viszont bizonyosra vehető, hogy munkája nem marad visszhang nélkül, sem szakmai, sem olvasói körökben.

(Corvina, Budapest, 2010)